Zasady i wartości

Stara łacińska sentencja szkolna z XVIII w. mówi, „*Non tam praeclarum scire Latine quam turze nescire* ” („Kto nie umiał po łacinie musiał pasać świnie”). Warto zauważyć, że prawnicy już od czasów najdawniejszych posługiwali się **paremiami łacińskimi**, a więc krótkimi zwrotami (sentencjami) sformułowanymi w języku łacińskim, które określały podstawowe zasady i rozwiązania prawne. Co więcej, również współcześnie są one bardzo często stosowane w argumentacji i dyskursie prawniczym. Niewątpliwie świadczy to o ich ponadczasowym charakterze. W konsekwencji tego wydaje się, że najlepszym sposobem na wskazanie zasad i wartości, jakimi kieruje się Kancelaria adwokacka Janusza Kubiaka będzie przytoczenie tych właśnie sentencji, a w szczególności tych premii łacińskich, które znajdują się na gmachu Sądu Najwyższego Rzeczypospolitej Polskiej.

Podstawowe paremie prawnicze:

A

- *Accessio cedit principali* - rzecz przyłączona przypada głównej
- Accusare nemo se debet - nikt nie musi oskarżać siebie samego; nie można nikogo przymuszać do zeznawania przeciwko sobie
- *Actor sequitur forum rei* - powód udaje się do sądu pozwanego; zasada określająca właściwość miejscową sądu
- *Actori incumbit probatio* - na powodzie spoczywa ciężar dowodu
- *Actus hominis, non dignitas iudicetur.* - sądzone będą czyny ludzkie, nie piastowane godności
- *Adoptio naturam imitatur* - adopcja imituje naturę; poprzez adopcję dziecko powinno nabyć takie same prawa, jak rodzone dziecko adoptujących
- *Advocatorum error litigatoribus non noceat* - błąd adwokatów niech nie szkodzi stronom
- *Aequitas sequitur legem* - sprawiedliwośc idzie za prawem
- *Agere nan valenti non currit praescriptio* - przedawnienie nie biegnie względem tego kto jest niezdolny do dochodzenia swych roszczeń przed sądem

- *Alienius dolus nocere alteri non debet* - nikogo nie powinien obciążać cudzy podstęp
- *Ambulatoria est voluntas testatoris usque ad mortem* - wola spadkodawcy może być zmieniona aż do śmierci
- *Audiatur et altera pars (też jako Audi alteram partem)* - wysłuchaj także drugiej strony

B

- *Bis de eadem re ne sit actio* - w tej samej sprawie nie przysługuje ponowne powództwo; powaga rzeczy osądzonej - res iudicata (por. ne bis in idem)

C

- *Casum sentit dominus.* - właściciel rzeczy ponosi skutki zdarzenia przypadkowego, powodującego uszkodzenie lub zniszczenie rzeczy
- *Cedant arma togae* - niech oręż ustąpi przed togą
- *Cessante ratione legis cessat et lex ipsa.* - gdy ustaje przyczyna, dla której wydano ustawę, traci moc i sama ustawa
- *Clara non sunt interpretanda* - jasne nie wymaga interpretacji
- *Cogitationis poenam nemo patitur.* - nikt nie ponosi kary za myślenie
- *Commodum eius esse debet, cuius est periculum.* - korzyść musi przypadać temu kto ponosi ryzyko
- *Confessio est regina probationum.* - przyznanie się jest królową dowodów
- *Consuetudo pro lege servatur.* - zwyczaj jest traktowany jako prawo
- *Conventio omnis intellegitur rebus sic stantibus.* - każda umowa jest pojmowana jako obowiązująca tylko w danych, oznaczonych warunkach

- *Crimen grave non potest esse impunibile.* - ciężkie przestępstwo nie może uchodzić bezkarnie
- *Culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti.* - winą jest mieszanie sie do rzeczy, które nas nie dotycza
- *Confessus pro iudicato est* - ten kto przyznał się do winy jest jak osądzony

D

- *Da mihi factum, dabo tibi ius.* - podaj mi fakty, a podam ci prawo; podstawowe określenie relacji między stroną postępowania sądowego, a sądem
- *Dies interpellat pro homine.* - termin wzywa za człowieka
- *Dormiunt aliquando leges, numquam moriuntur.* - ustawy niekiedy drzemią, a nigdy nie umierają
- *Dura lex, sed lex.* - twarde prawo, ale prawo

E

- *Ei incumbit probatio, qui dicit, non ei, qui negat.* - ciężar dowodowy (onus probandi) spoczywa na tym, kto twierdzi, a nie na tym kto zaprzecza

- *Eius est nolle, qui potest velle.* - ten tylko może nie chcieć, kto może chcieć
- *Et non facere, facere est* - Powstrzymywanie się od działania jest także działaniem.

F

- *Facta probantur, iura novit curia.* - okoliczności faktyczne należy udowodnić, a prawo sąd zna
- *Fiat iustitia, pereat mundus.* - sprawiedliwości musi się stać zadość, choćby miał zginąć świat
- *Fraus est fraudem celāre.* - oszustwem jest ukrywać oszustwo
- *Fatetur facinus, qui iudicium fugit* - przyznaje się do przestępstwa ten, kto unika sądu

G

- *Genus perire non censetur.* - uważa się, że gatunek nie ginie

H

- *Hominem causa omne ius constitutum sit* - wszelkie prawo winno być stanowione ze względu na człowieka

I

- *Ignorantia iuris nocet.* - nieznajomość prawa szkodzi;
- *Ignorantia legis non excusat.* - nieznajomość prawa/ustawy nie jest wytłumaczeniem
- *Imperitia culpae adnumeratur.* - brak doświadczenia zalicza się do winy
- *Impossibilium nulla obligatio est.* - nikt nie jest zobowiązany do rzeczy niemożliwych
- *Incivile est nisi tota lege perspecta una aliqua particula eius proposita iudicare vel respondere* - Nieprawidłowe jest wydawanie wyroku lub opinii prawnej bez uwzględnienia całości ustawy, na podstawie jednego jej fragmentu.
- *In dubio pro reo.* - wątpliwości należy rozstrzygać na korzyść oskarżonego; zasada powiązana z domniemaniem niewinności
- *In maleficiis voluntas spectatur non exitus.* - przy przestępstwach bierze się w rachubę chęć, nie wynik
- *Inter arma silent leges.* - podczas wojny milczą prawa
- *Is damnum, dat qui iubet dare* - Ten wyrządza szkodę, kto rozkazuje ją czynić
- *Is fecit, cui prodest.* - uczynił ten, komu przyniosło to korzyść
- *Iura novit curia.* - sąd zna prawo
- *Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere* - Nakazy prawa są następujące: żyć uczciwie, drugiemu nie szkodzić, każdemu oddać co mu się należy.

- *Ius civile vigilantibus scriptum est* - Prawo cywilne jest tworzone dla osób starannych
- *Ius est ars boni et aequi.* - prawo jest sztuką tego, co dobre i słuszne
- *Ius publicum privatorum pactis mutari non potest.* - Prawo publiczne nie może być zmieniane umowami osób prywatnych.
- *Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi.* - sprawiedliwość jest stałą i niezmienną wolą przyznania każdemu należnego mu prawa

- *In toto et pars continetur* - w całości i część jest zawarta

L

- *Lege non distinguente nec nostrum est distinguere.* - tam, gdzie ustawa nie rozróżnia, nie naszą jest rzeczą wprowadzać rozróżnienie

- *Leges ab omnibus intellegi debent* - ustawy powinny być zrozumiałe dla wszystkich
- *Lex posterior derogat legi priori.* - ustawa późniejsza uchyla ustawę wcześniejszą
- *Lex prospicit, non respicit.* - ustawa patrzy na przód, a nie wstecz
- *Lex retro non agit.* - prawo nie działa wstecz
- *Lex severior retro non agit.* - prawo surowsze nie działa wstecz
- *Lex specialis derogat legi generali.* - ustawa szczegółowa uchyla ustawę ogólną
- *Lex superior derogat legi inferiori.* - ustawa wyższa rangą uchyla ustawę o niższej randze

- *Locus regit actum.* - miejsce rządzi czynnością prawną

M

- *Mala fides superveniens non nocet.* - Późniejsza zła wiara nie szkodzi.
- *Manifestum non eget probatione.* - to, co oczywiste, nie wymaga dowodu
- *Mater semper certa est, pater est, quem nuptiae demonstrant.* - matka zawsze jest znana, ojcem jest ten, na kogo wskazuje związek małżeński; zasada domniemania ojcostwa męża matki
- *Minime sunt mutanda, quae interpretationem certam semper habuerunt* - Jak najmniej należy zmieniać to, co zawsze miało jednoznaczną interpretację.

- *Mora trahit periculum.* - zwłoka pociąga za sobą ryzyko

N

- *Nasciturus pro iam nato habetur quotiens de commodis eius agitur.* - dziecko poczęte, ale jeszcze nie narodzone (nasciturus) uważa się za już narodzone, wtedy gdy chodzi o jego dobro

- *Ne bis de eadem re sit actio.* - aby nie było ponownego postępowania w tej samej sprawie

- *Ne bis in idem.* - nie dwa razy za to samo; zakaz powtórnego karania za ten sam czyn (por. bis de eadem re ne sit actio)
- *Ne eat iudex ultra petita partium.* - niech sędzia nie wychodzi ponad żądanie stron
- *Ne quis absens puniatur* - Nieobecny niech nie będzie karany
- *Necessitas frangit legem.* - konieczność łamie prawo
- *Neglegentia culpa est.* - zaniedbanie jest winą
- *Nemo auditur propriam turpitudinem allegans.* - Powołujący się na własny występek nie będzie wysłuchany.
- *Nemo de domo sua extrahi potest.* - nikt nie może być wyrzucony ze swojego domu

- *Nemo ex suo delicto meliorem nam condicionem facere potest.* - nikt nie może polepszyć swojej sytuacji w wyniku własnego czynu bezprawnego

- *Nemo iudex idoneus in propria causa.* - nikt nie powinien być sędzią w swojej sprawie
- *Nemo iudex in causa sua.* - nikt nie może być sędzią we własnej sprawie
- *Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet.*. - nikt nie może przenieść na drugą osobę więcej praw aniżeli sam posiada.

- *Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur*. - nikt rozumny nie karze dlatego, że popełniono przewinienie, lecz dlatego, by nie popełniano

- *Nemo testis idoneus in propria causa.*" - Nikt nie powinien być świadkiem we własnej sprawie.
- *Nihil probat, qui nimium probat.* - Niczego nie dowodzi ten, kto dowodzi zbyt wiele.
- *Non ex regula ius sumatur, sed ex iure quod est regula fiat* - Reguły nie tworzą prawa, lecz się z niego wywodzą
- *Non exemplis, sed legibus iudicandum est* - Należy orzekać na podstawie ustaw, a nie naśladować wcześniejsze rozstrzygnięcia.
- *Non numeranda, sed ponderanda sunt argumenta.* - argumenty należy oceniać nie według liczby, ale znaczenia
- *Non omne quod licet honestum est.* - Nie wszystko, co dozwolone jest uczciwe.
- *Non omnis vox iudicis iudicati continet auctoritatem* - Nie każda wypowiedź sędziego ma moc wyroku
- *Novus rex, nova lex.* - nowy król, nowe prawo
- *Nulla poena sine lege.* - nie ma kary bez ustawy, nie można stosować kary, która nie była przewidziana przez prawo w momencie popełniania przestępstwa
- *Nulla voluntas errantis est.* - kto jest w błędzie, nie wyraża swojej woli
- *Nullum crimen sine lege.* - nie ma przestępstwa bez ustawy, nie można karać za czyn, który nie był zabroniony w momencie jego popełniania
- *Nullus idoneus testis in re sua intellegitur.* - Nikt nie może być wiarygodnym świadkiem we własnej sprawie.
- *Nullus videtur dolo facere, qui iure suo utitur.* - nie uważa się, aby postępował podstępnie ten, kto wykonuje swoje uprawnienia

O

- *Omnis definitio in iure civili periculosa est, parum est enim, ut non subverti potest* - Wszelka definicja w prawie cywilnym jest ryzykowna, rzadko bowiem zdarza się, by nie można było jej wywrócić.

- *Optima est legum interpres consuetudo.* - Zwyczaj jest najlepszą wykładnią prawa.

P

- *Pacta sunt servanda.* - umów należy dotrzymywać

- *Placuit in omnibus rebus praecipuam esse iustitiae aequitatisque quam stricti iuris rationem* - We wszystkich sprawach powinna mieć pierwszeństwo zasada sprawiedliwości i słuszności nad zasadą ścisłego prawa.
- *Princeps legibus solutus.* - panujący nie podlega prawom
- *Prior tempore potior iure.* - pierwszy w czasie lepszy prawem
- *Prohibenda est ira in puniendo.* - przy wymierzaniu kary nie wolno kierować się gniewem
- *Prius quam exaudias, ne iudices.* - nie sądź, zanim wysłuchasz
- *Per non est.* - nie wolno jest interpretować przepisów prawnych tak, by pewne ich fragmenty okazały się zbędne
- *Privatorum conventio iuri publico non derogat.* - umowa prywatna nie uchyla prawa publicznego

Q

- *Qui curat, non curatur.* - kto sam podlega opiece, nie może jej sprawować nad inną osobą

- *Quid leges sine moribus?"* - cóż znaczą ustawy bez obyczajów
- *Qui iure suo utitur, neminem laedit.* - kto nie przekracza przysługującego mu prawa, nie narusza praw drugiego
- *Qui munus publice mandatum accepta pecunia reperunt, crimine repetundarum postulantur.* - Dopuszcza się zdzierstwa ten, kto sprawując funkcję publiczną przyjmuje pieniądze od zainteresowanych.
- *Qui non facit quod facere debet, videtur facere adversarus ea, quia non facit* - Jeżeli ktoś nie czyni tego, co czynić powinien uważa się, że czyni przeciwnie, ponieważ nie czyni.

- *Qui tacet consentire videtur si loqui debuisset ac potuisset.* - kto milczy, okazuje zgodę, jeśli powinien i mógł mówić; zasada domniemania zgody w sytuacjach, w których można od kogoś oczekiwać zajęcia stanowiska

- *Quod ab initio est vitiosum, non potest tractu temporis convalescere.* - to,co od początku jest wadliwe nie może być uzdrowione z upływem czasu

R

- *Ratio est anima legis.* - sens ustawy jest jej duszą
- *Reformatio in peius iudici appellato non licet* - sędziemu apelacyjnemu nie wolno zmieniać wyroku na niekorzyść odwołującego się
- *Res ipsa loquitur.* - rzecz mówi sama za siebie
- *Res iudicata pro veritate accipitur.* - prawomocny wyrok przyjmuje się jako prawdę
- *Res nullius cedit primo occupanti.* - rzecz niczyja przypada temu kto pierwszy ją objął w posiadanie
- *Reus excipiendo fit actor* - pozwany staje się powodem przez podniesienie zarzutu
- *Res est in iudicium deducta, lis pendet* - sprawa została doprowadzona do sądu, spór waży się

S

- *Salus rei publicae suprema lex esto* - dobro publiczne winno być najwyższym prawem
- *Sancti habeantur legati.* - posłów należy traktować jak nietykalnych
- *Satius enim esse impunitum relinqui facinus nicentis quam innocentem damnari* - Lepiej pozostawić bezkarnym występek złoczyńcy, niż skazać niewinnego.

- *Scire leges non hoc est verba earum tenere, sed vim ac potestatem.* - znać ustawy to nie znaczy trzymać się ich słów, lecz rozumieć ich sens i znaczenie

- *Semel heres semper heres.* - kto raz zostanie dziedzicem zostaje nim na zawsze
- *Sententia facit ius inter partes.* - Wyrok tworzy prawo między stronami.
- *Servitutibus civiliter utendum est.* - służebność należy wykonywać w sposób oględny, najmniej uciążliwy dla właściciela
- *Si in ius vocato, ito!* - Jeżeli zostałeś wezwany przed sąd, idź!
- *Silent leges inter arma* - milkną prawa w szczęku broni
- *Species perit ei, cui debetur.* - rzecz oznaczona indywidualnie przepada temu, komu się należy
- *Summum ius summa iniuria.* - najwyższe prawo może stać się najwyższym bezprawiem
- *Superficies solo cedit.* - to co jest na powierzchni przypada gruntowi

T

- *Tempus regit actum.* - czas rządzi czynnością prawną

U

- *Ubi lex,ibi poena.* - tam gdzie prawo tam kara

V

- *Vim vi repellere licet.* - siłę wolno odeprzeć siłą